

Nr 5.

Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande över motion om en översyn av gällande bestämmelser rörande förvisning från läroverk och andra högre skolor.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 58, har herr *Huss* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t under hänvisning till motionen begära en översyn av nu gällande bestämmelser rörande förvisning från läroverk och andra högre skolor.

Motionären finner det anmärkningsvärt att skolstadgorna fortfarande upptar en sådan huvudgrund för förvisning som att eleven visat sig ovärdig att åtnjuta undervisning och understryker i detta sammanhang att bestämmelserna om den utredning, som skall föregå förvisningsdomen, icke kan anses tillfredsställande. Såsom korrektionsform kan förvisningen betraktas som i regel tämligen värdelös och ofta direkt skadlig, då den är ägnad att förhindra eller starkt försvåra fortsatt utbildning. Av allt att döma bör därför numera det enda acceptabla skälet för förvisning vara ett väl dokumenterat påvisande av att eleven utövar ett dåligt inflytande på kamraterna. Förvisningen skulle med andra ord inskränkas till att bli en nödfallsåtgärd för att förhindra spridande av psykisk smitta vid skolan och upphöra att vara en form för individuell bestraffning. Bestämmelserna om förvisning bör uppmärksammas vid den omarbetning av främst läroverkstadgan, varmed skolöverstyrelsen, enligt vad som försports, är sysselsatt.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från skolöverstyrelsen och socialstyrelsen samt berett tillfälle för läroverkslärarnas riksförbund och målsmännens riksförbund att yttra sig över densamma.

Skolöverstyrelsen förklarar, att styrelsen under pågående arbete med revision av läroverksstadgan m. fl. stadgor beaktat i motionen anförda synpunkter angående förvisning. Utredning jämte förslag torde komma att avgivas till Kungl. Maj:t under innevarande år. Motionen lär därför icke böra föranleda någon åtgärd av riksdagen.

Socialstyrelsen framhåller, att den vanligast förekommande orsaken till förvisning från läroverk eller annan högre skola synes vara brottslig gärning. Av en inom skolöverstyrelsen år 1947 verkställd utredning rörande förekomsten av relegationsmål vid de allmänna läroverken och vissa andra högre läroanstalter framgår sålunda, att i de under tiden 1938 — juli 1947 inträffade 256 förvisningsfallen förvisningsgrunden angivits vara brottslig

gärning i icke mindre än 230 av fallen. Brottslig gärning, för vilken lärjunge är eller kan bli vid allmän domstol åtalad, angives även i läroverksstadgan såsom en särskild förvisningsgrund oavsett om gärningen står i något samband med vederbörandes ställning av lärjunge eller icke. Bestämmelserna om förvisning har sina rötter i en tidsålder, då skolorna utgjorde de enda samhälleliga organ, som sysslade med barna- och ungdomsfrågor. Det var vid denna tid naturligt, att skolorna tillerkändes en relativt vidsträckt jurisdiktion även i frågor som icke direkt berörde undervisningen. Numera föreligger emellertid helt andra betingelser i detta hänseende. Domstolarnas och barnavårdsnämndernas liksom de höga administrativa instansernas åtgöranden i frågor rörande ungdomsbrottslighet eller vanart bland minderåriga är av den natur, att de bör helt täcka behovet av samhällelig reaktion på hithörande område. Förvisning från de läroanstalter, varom här är fråga, synes därför böra ifrågakomma endast i sådana fall, då eleven utövar ett så dåligt inflytande på sina kamrater eller eljest genom sitt förhållande till undervisningen och uppträdande gentemot lärare och kamrater föranleder svårigheter i undervisningens bedrivande av sådan art, att ett skiljande av eleven från läroanstalten synes oundgängligt. Vid den utredning, som i dessa frågor skall företagas, bör elevens målsman alltid beredas tillfälle att inför kollegiet personligen framföra sina synpunkter. För närvarande föreligger endast skyldighet att underrätta målsmannen om att fråga om förvisning väckts. Icke heller synes skolmyndigheten böra fatta definitivt beslut i förvisningsfrågan, innan barnavårdsnämndens ställningstagande till fallet är klart. Styrelsen tillstyrker från angivna utgångspunkter den i motionen begärda översynen.

Läroverkslärarnas riksförbund instämmer helt i motionärens uppfattning att förvisning endast må komma i fråga för att skydda kamrater mot skadligt inflytande. I själva verket synes också under senare år utvecklingen ha gått därhän, att detta motiv blivit det enda som lett till att förvisning verkligen kommit till stånd. En förvisningsdom kan, såsom motionären påpekar, icke sättas i verket, förrän den underställts skolöverstyrelsen för prövning och stadfästelse. Detta torde vara en fullgod garanti för att ett sådant förfaringsätt icke missbrukas. För övrigt måste framhållas att kollegierna vid landets högre skolor — då fråga om förvisning blir aktuell — företar ytterst noggranna utredningar angående orsakerna till svårare förseelser från en elevs sida. I § 54 av läroverksstadgan säges för övrigt uttryckligen:

»Har sådan fråga (fråga om förvisning) väckts, skall rektor ofördröjligen underrätta lärjungens målsman därom, dels ock bestämma, huru med lärjungens deltagande i läroverkets arbete skall förfaras, intill dess ärendet blivit avgjort av kollegiet. Lärjungen skall, innan förvisning beslutas, undersökas av skolläkaren för utrönande, huruvida och i vad mån hans hälsotillstånd kan hava inverkat på hans handlingssätt. Finner skolläkaren anlitande av specialutbildad läkare önskvärt, bör rektor föranstalta därom.

Till kollegiesammanträde, vid vilket skall behandlas fråga om lärjunges förvisning, skall, såvida icke särskilda skäl till undantag föreligga, rektor på sätt i § 53 mom. 2 stadgas kalla representant för vederbörande barnavårdsnämnd.»

Inom skolöverstyrelsen har sedan ett par år tillbaka frågan om korrekionsmedlen inom skolan varit föremål för undersökning och utredning. Det är förbundet bekant, att man där överväger nya former för förvisningsdom, t. ex. förvisning från det egna läroverket men med rätt för eleven att vinna inträde vid annan högre läroanstalt och korta förvisningar på högst två veckor. Den förstnämnda formen skulle användas, när det gäller elev, som visat sig utöva ett dåligt inflytande på kamraterna i sin skola, men beträffande vilken det antages, att det finns utsikt till att han skulle ändra beteende i en ny miljö. I dessa frågor har överstyrelsen redan inhämtat kollegiernas yttrande. Eftersom de i motionen berörda frågorna redan är föremål för utredning inom skolöverstyrelsen och det icke med fog kan sägas att gällande bestämmelser rörande förvisning från läroverk och andra högre skolor missbrukas, ifrågasätter förbundet om det föreligger ett verkligt behov av något riksdagens beslut i denna fråga.

Målsmännens riksförbund understryker, att skolan bör söka hjälpa och ej stjälpna en elev, som under skoltiden brister i intellektuellt eller moraliskt avseende. Därom torde någon tvekan ej råda, såvida man tar behörig hänsyn till moderna straff- och uppfostringsprinciper. En förvisning kan icke få någon betydelse som individualkorrektiv. Av rent allmänpreventiva skäl kan förvisningsmöjligheten måhända ej helt undvaras. I särskilt svåra fall av vanart torde det vara påkallat att genom förvisning hindra, att en elev utövar dåligt inflytande över sina kamrater eller väsentligen stör undervisningen. Uppenbart är dock att åtgärden bör ifrågasättas endast i undantagsfall, då tillrättavisning visat sig resultatlös.

Med hänsyn till den utomordentliga betydelsen av en förvisning måste största möjliga garantier skapas för ett så objektivt och allsidigt bedömande som möjligt av ett förvisningsfall och särskild vikt fästas vid bestämmelserna om utredning och avgörande.

Utredningen bör ovillkorligen ske i samråd med barnavårdsnämnden. Det kan ej anses tillräckligt med nu gällande föreskrift, att barnavårdsnämnden är representerad först vid avgörandet. Barnavårdsnämnden har betydligt större möjligheter än t. ex. kollegiet att utreda miljöförhållanden och föreslå lämpliga åtgärder. Vid utredningen bör helt naturligt elevens målsmän höras. En noggrann barnpsykiatrisk undersökning bör om möjligt utföras och tillräcklig tid för sådan undersökning anslås. Utredningen måste även taga sikte på frågan, om icke eleven genom en förvisning lämnas utan behövt stöd den tid eleven eljest skulle ha tillbragt i skolan. Elevens sociala bakgrund och möjligheter måste alltså noggrant beaktas.

Först då nu angiven utredning skett, bör förvisningsfrågan upptagas till kollegiets behandling. Vid denna behandling bör — förutom barnavårdsnämndens representant — närvara skolläkaren och — om sådan finnes att tillgå — barnpsykiater eller skolpsykolog eller skolkurator. Detta torde ej bli en särskilt tyngande form för avgörandet, enär förvisning ifrågakommer i ytterligt ringa antal fall. I samband härmed vill riksförbundet påpeka den synnerliga betydelse skolkurator och skolpsykolog har för bland annat dessa frågor och vikten av att sådana befattningar snarast möjligt inrättas vid våra skolor.

Riksförbundet förordar alltså, med instämmande i motionen, att bestämmelserna angående förvisning från högre skolor revideras och att därvid de synpunkter riksförbundet framlagt beaktas.

Utskottet. Då inom skolöverstyrelsen pågår arbete med revision av läroverksstadgan m. fl. stadgor, varunder i motionen anförda synpunkter beaktas, och utredning och förslag väntas kunna inges till Kungl. Maj:t redan innevarande år, finner utskottet obehövt att riksdagen avlåter skrivelse i ärendet och hemställer därför,

att motion I:58 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 mars 1953.

På utskottets vägnar:

LARS ANDERSSON.

Närvarande: herrar Lars Andersson, Sandberg, Birger Andersson, Weiland, Lundqvist*, Einar Eriksson*, John Wiktor Jonsson, fru Wallentheim*, herrar Arrhén, Axel Andersson, Nyström* och Karl Persson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.